

הצריכה והחיסכון הפרטיים

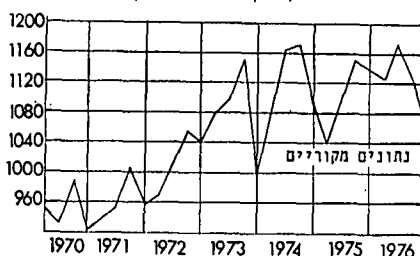
1. קווי ההתפתחות העיקריים

ב־1976 גדלה הצריכה הפרטית הריאלית לנפש ב־2 אחוזים, הממוצע השנתי טומן בחובו התפתחויות שונות במרוצת השנה: במחצית הראשונה של 1976 היתה רמת הצריכה הפרטית לנפש דומה לזו ששררה במחצית השנייה של 1975, בעוד שבמחצית השנייה של 1976 ירדה הצריכה, בחלקה בשל הקדמת רכישות ברביע השני (לפני הטלת מס ערך מוסף) ובחלקה בשל ירידת ההכנסה.

מאז שנת 1973 התרחשו בצריכה הפרטית תנודות חזקות, הנובעות מציפיות ותגובות יתר של הציבור לצעדי המדיניות של הממשלה. תנודות אלו גורמות לכך, שהגידול הממוצע של הצריכה הפרטית בשנים אלה אינו משקף נאמנה את התפתחות הצריכה, ולכן עדיף לבחון התפתחות הצריכה על פני תקופה ארוכה: מ־1973 עד 1976 גדל סך הצריכה הפרטית לנפש ב־4.5 אחוזים. בניכוי צריכת שירותי דיור ומלכ"ר — העליה בצריכה הפרטית איטית עוד יותר (ראה לוח ז'2).

דִּי־אֶגְרֵמָה ז'1

סך הצריכה הפרטית לנפש, 1970 עד 1976
(ל"י, מחירי 1970)

ההכנסה הפנויה הריאלית לנפש (ממקורות פנים, בניכוי מילווות חובה) ירדה בין 1973 ל־1976 ב־8.0 אחוזים לנפש¹. ניתן להסביר את ההפרש בין שיעורי הגידול בצריכה ובהכנסה במספר גורמים:

א. הנטייה לצרוך שונה בסוגים שונים של הכנסה: היא גבוהה מהכנסות משכר ומהעברות שוטפות מהנטייה לצרוך מהכנסות שאינן שכר והעברות הון. היות ובין השנים 1973 ל־1976 עלו ההכנסות משכר והעברות שוטפות וירדו ההכנסות שאינן שכר והעברות הון, גברה הנטייה לצרוך, והואטה הירידה בצריכה הפרטית, שהיתה מתחייבת מירידה שווה של כל חלקי ההכנסה הפנויה.

ב. ירידה בתשואה על החיסכון, לסוגיו השונים, ואי דאיות לגבי המשך התחייבויות הממ־שלה על חסכונות, תרמו להקטנת הרצון לחסוך והגדלת הצריכה.

ג. היות וחובות משקי הבית, בדרך כלל, אינם צמודים, והרכוש וההכנסה צמודים, הרי

¹ לפי הגדרות אחרות של ההכנסה, היתה הירידה 11 עד 13.5 אחוזים. (ראה לוח ב'10).

לוח ז' 1

הצריכה הפרטית, 1966 עד 1976

1976	1975	1974	1973	1972	1971	1970	ממוצע 1966-1968	ממוצע 1967	
61,160	45,372	32,518	21,839	16,683	13,283	11,324	9,698	7,840	הצריכה הכוללת במחירים שוטפים (מיליוני ל"י)
העלייה או הירידה (—) לעומת התקופה הקודמת (אתונים)									
4	—0.5	7.5	9.5	9	5	3	11	2	הצריכה הריאלית הכוללת
2	—2.5	4.5	6	5.5	1.5	0.5	7.5	—1	הצריכה הריאלית לנפש
—8	—6	2	8	11	8.5	1	8.5	1	ההכנסה הריאלית לנפש ממקורות פנים
ההכנסה הריאלית לנפש ממקורות פנים,									
—5.5	—3.5	1	9	12	6	—2	9.5	1.5	בניכוי מילוות חובה נטו
—8	—6	—0.5	5	12.5	10.5	2.5	9	0.5	ההכנסה הריאלית לנפש מכל המקורות
ההכנסה הריאלית לנפש מכל המקורות									
—6	—4	—1.5	5.5	13	8	—0.5	10	0.5	בניכוי מילוות חובה נטו

הערות: החל בשנת 1968 חל שינוי בסדרה. שיעורי הגידול חושבו על פי סדרה עקיבה.

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

האינפלציה והרעת תנאי איגרות החוב יצרו רווחי הון למשקי בית, שכנראה עודדו את הצריכה הפרטית.

ד. הצמצום, שחל מ-1973 ברכישת דירות, התבטא בהקטנת החיסכון-השקעה בדיוור, ואיפשר את הגדלת הצריכה השוטפת.

גידול הצריכה והירידה בהכנסות הביאו לירידה ריאלית בחיסכון הסקטור הפרטי. שיעורי החיסכון, שהגיעו ב-1973 לשיא של 32 עד 40 אחוזים (בהתאם להגדרות השונות של ההכנסה), ירדו ב-1976 ל-23 עד 28 אחוזים. הירידה הריאלית בחיסכון הקיפה את כל רכיבי החיסכון: הרווחים הבלתי-מחולקים של הפירמות, חיסכון-השקעה בדיוור, וחיסכון בנכסים פיננסיים.

ברכיבי הצריכה הפרטית בולטת העלייה (לנפש) המהירה בצריכת הלבשה, הנעלה וחפצים אי-שיים (14 אחוזים בין תשעת החודשים הראשונים של 1973 ל-1976), עלייה בצריכה (התחשיבית) של דיוור (20 אחוזים לנפש בין 1973 ל-1976); לעומת זאת ירדו רכישות של מוצרים בני קיימא (25 אחוזים בין 1973 ל-1976) ובפרט רכישות כלי רכב (ירידה של 52.5 אחוזים).

2. סך הצריכה הפרטית

ב-1976 גדלה הצריכה הפרטית הריאלית לנפש, לעומת קודמתה, ב-2 אחוזים. ההכנסה הריאלית לנפש, ממקורות פנים בניכוי מילואות חובה, קטנה ריאלית בין 1975 ל-1976 ב-6 אחוזים לנפש¹.

גם ב-1975 ירדה ההכנסה לנפש, ב-3 אחוזים, אולם אז נראה היה, שהצריכה הפרטית התאימה עצמה, לכאורה, לירידת ההכנסה וירדה אף היא, ב-2.5 אחוזים לנפש. ברם, בשל התנודות החריפות בצריכה במהלך שתי שנים אלה, לא ניתן לבחון האם התאימה עצמה הצריכה להכנסה במהלך שנה אחת. תנודות אלה מתרחשות, למעשה, מאז מלחמת יום הכיפורים, והן גובעות בעיקרן מציפיות, ומשבשות את התמונה המתקבלת מהממוצעים השנתיים. בנובמבר 1974 נקטו צעדים חריפים בתחום הכלכלי; למרות שלשכירים ומעוטי הכנסה ניתן פיצוי מלא ומידי על ההת-ייקרויות שבאו בעקבותיהם, שררו בציבור ציפיות פסימיות, והצריכה הריאלית לנפש ירדה במחצית הראשונה של 1975 ב-6 אחוזים לעומת המחצית השנייה של 1974. במחצית השנייה של 1975 התאוששה הצריכה הפרטית, וכאמור, היתה הרמה הממוצעת של הצריכה במחצית הראשונה של 1976 דומה לרמה שבמחצית השנייה של 1975. לאחר שהצריכה עלתה עקב הקדמת רכישות ברביע השני שנבעה מציפיות להטלת מס ערך מוסף, החלה לרדת במחצית השנייה של 1976 ירידה שנמשכה גם ברביע האחרון, שבו היתה רמת הצריכה לנפש נמוכה ב-5 אחוזים מהרביע האחרון ב-1975. כדי לבחון את התפתחות הצריכה ללא התנודות לזמן קצר, יש להשוות את רמת הצריכה הפרטית ב-1976 לרמתה לפני מלחמת יום הכיפורים.

מן העיון בלוח 2-ז' מסתבר², כי בין השנים 1973 עד 1976 נוצר פער משמעותי בין גידול ההכ-

¹ לפי הגדרות אחרות של ההכנסה, ירדה ההכנסה ב-1976 לעומת 1975 ב-8 אחוזים לנפש (ראה לוח ב'-10).

² מבין נתוני הלוח נראה לנו, כי יש להתייחס אל ההשוואה בין שלושת הרביעים הראשונים של 1973 לשל 1976, ולא להשוואה השנתית. ברביע האחרון של 1973 ירדה הצריכה בגלל המלחמה, ולכן השוואות שנתיות תבאנה להטיה כלפי מעלה; מאידך גיסא, ברביע האחרון של 1976 חלה ירידה עונתית, והשמטתו תביא להטיה כלפי מטה. נוסף על כך, ננכה מסך הצריכה הפרטית שני סעיפים, כדי לעמוד על התנהגות הצרכנים: צריכת דיוור, שנעשת ברובה באמצעות זקיפה, ואיננה מייצגת הוצאה שוטפת של הפרטים, וצריכת שירותי מלכ"ר, שאינה נתונה, ברובה המכריע, בידי הפרטים.

השינויים בצריכה ובהכנסה הריאליים לנפש, 1973 עד 1976
(אחוזים)

1973(9) לעומת *1976(9)	1976 לעומת 1973	
3	4.5	סך הצריכה
0	2	סך הצריכה, למעט צריכת מלכ"ר ודיור
—	—8	הכנסה ממקורות פנים, בניכוי מילוות חובה

* שלושת הרביעים הראשונים (בלבד) של 1973 ו-1976.
ה מק ו ר : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

נסה לצריכה: ההכנסה לנפש ירדה ב-8 אחוזים, והצריכה לנפש לא ירדה. ההפרש בין הצריכה להכנסה הביא להקטנה משמעותית בחיסכון הריאלי של הסקטור הפרטי; שיעור החיסכון מההכנסה ממקורות פנים, בניכוי מילוות חובה, שהגיע ב-1972 ו-1973 ל-30—32 אחוזים, ירד ב-1976 ל-23 אחוזים.

מספר סיבות גרמו לתופעה זו:

א. ניתן לייחס חלק מהירידה בשיעור החיסכון, לשינוי בהתחלקות ההכנסות בין 1973 ל-1976, בין הכנסות משכר ומהעברות שוטפות לבין הכנסות אחרות — תמורה להון והעברות על-חשבון הון¹. הנטייה לצרוך מהכנסות משכר והעברות שוטפות גבוהה יותר מהנטייה לצרוך מהכנסות אחרות, ובין 1973 ל-1976 גדלו ההכנסות משכר ומהעברות, וקטנו ההכנסות האחרות, וכך גברה הנטייה לצרוך. ההכנסות הפנויות הריאליות משכר והעברות שוטפות גדלו מ-1973 ל-1976 בסך הכול ב-8 אחוזים (לא לנפש) בעוד שההכנסות הריאליות הפנויות מהתמורה להון והעברות על חשבון הון קטנו בתקופה זו ב-3.5 אחוזים. שקלול גורמים אלו (עם משתנה נוסף, — תוספת האוכלוסייה הנובעת מהעלייה) מלמד, כי על-פי דפוסי ההתנהגות שהיו קיימים בעבר, היתה הצריכה הפרטית הריאלית לנפש אמורה לגדול בין 1973 ל-1976 ב-3.5 אחוזים. בפועל, גדלה הצריכה לנפש בין 1973 ל-1976 ב-4.5 אחוזים לנפש. (למרות שההכנסה הפנויה לנפש הממוצעת בין 1973 ל-1976 קטנה, לפי הגדרות אלו, ב-5.5 אחוזים)².

ב. ב-1976 קטנה התשואה הריאלית על חסכוניות, והדבר תרם להגברת הצריכה. בסוף 1975 ו-1976 הורעו תנאי החיסכון באיגרות חוב צמודות, תכניות חיסכון וקופות גמל. נוסף על הרעות אלו, גדלה אי הודאות לגבי הנכונות והיכולת של הממשלה לעמוד בעתיד בהתחייבויותיה, שנוצרו בגלל ההצמדה של החסכוניות (ההרעה בתנאים הוסיפה לאי ודאות זו). החיסכון במטבע חוץ ובנכסים הצמודים למטבע חוץ, שכוח המשיכה שלו גדל עם הנהגת שיטת הפיחות הוחלל במחצית 1975, נפגע במהלך 1976. עליית המחירים, שנגרמה כתוצאה מהטלת מסים (מס ערך מוסף) הקטינה את כוח הקנייה המקומי של החסכוניות הצמודים למטבע חוץ.

¹ בהסתמך על עבודתו של י. לביא על פונקציית הצריכה (טרם פורסמה).

² תחזית אחרת של הצריכה הפרטית, המבוססת על השינויים בסך הכנסה, ללא גורם השינוי הדיפרנציאלי בסוגים השונים של ההכנסות, מורה על עלייה של 2.5 אחוזים בין 1973 ל-1976. השינוי בהתפלגות ההכנסות תורם, לפי אומדנים אלו, להגדלת הצריכה לנפש בכאחוז אחד בין 1973 ל-1976.

העלאת שיעורי המסים על דירות, שאינן דירות יחיד, וההגדלה הניכרת של המסים על רווחי הון ממכירת דירות, הקטינה את החיסכון של הסקטור הפרטי בסעיף זה.

ג. השפעת רכוש: ההכנסה והרכוש של הפרטים צמודים, פחות או יותר, לעליית המחירים, אולם הרוב של חובות הסקטור הפרטי איננו צמוד. האינפלציה מקטינה אפוא את החוב הריאלי, ובכך היא מגדילה את הרכוש. בידינו אומדנים חלקיים על החוב של משקי בית לסקטורים אחרים.

יתרת האשראי למשקי בית שהעניקו המוסדות הכספיים
(מיליוני ל"י, יתרות לסוף השנה)

1976	1975	1974	1973
11.3	7.7	5.2	3.0

ב-1976 — שבמהלכה עלו המחירים בשיעור 38 אחוזים, — נהגו משקי הבית מ"רווחי הון" בסך של 2—3 מיליארד ל"י. סביר להניח, שרווחי הון אלו פועלים להגדלת הצריכה.¹ ההרעה בתנאי ההנפקה של איגרות חוב צמודות יצרה רווחי הון (חד פעמיים) אצל מחזיקי איגרות חוב "ישנות", וגם אלה תרמו להגדלת הרכוש. מאידך גיסא, לירידה במחירים היחסיים של דירות היתה השפעה בכיוון הפוך.

ד. הירידה הגדולה ברכישת דירות: בדירות, בניגוד למוצרים אחרים, נמדדת הצריכה הפרטית לפי השירותים, שמספק מלאי הדירות, ולא לפי הרכישות. כך יכולה להיות ירידה משמעותית ברכישות (בין 1973 ל-1976 קטנה הרכישה של דירות מהבנייה הפרטית ב-40 אחוזים) אך הצריכה של שירותי דירות ממשיכה לעלות. מכיוון שרכישת דירות מתבטאת בסכומים גדולים יחסית להכנסה השוטפת, והיא מלווה בפירעון הלוואות, מתבטא הצמצום ברכישת דירות, מצד אחד, בהקטנת חסכונות, ומאפשר, מצד שני, הגדלת צריכה שוטפת.

זאת ועוד: בין 1973 ל-1976 גדל האשראי האפותיקאי, שנטלו משקי הבית, ב-175 אחוזים (מ-770 מיליון ל"י ל-2,100 מיליון ל"י). נראה, שזוהי העלאה בשיעורי המשכנתאות.² העלאה כזו מאפשרת להפנות חלק גדול יותר מההכנסה השוטפת לצריכה.

3. החיסכון הפרטי והרכבו

העלייה המהירה בצריכה הפרטית, יחסית לגידול ההכנסה, התבטאה בירידה ריאלית בחיסכון מאז 1973. מאז המיתון של 1966, עלו שיעורי החיסכון והגיעו ב-1973 לרמת שיא של 32 אחוזים (הכנסה ממקורות פנים, בניכוי מילווה חובה), שממנה ירדו והגיעו ל-23 אחוזים ב-1976. אין בידינו נתונים מפורטים על רכיבי החיסכון של הסקטור הפרטי (חיסכון פיננסי, חיסכון דרך השקעה בדיור ורווחים לא מחולקים של פירמות), אך נתונים ואינדיקטורים חלקיים מורים, כי השנה ירד החיסכון בשלושת רכיביו. הירידה בהכנסות הנובעות מהון בסקטור הפרטי נמשכה השנה; סביר להניח, שהדבר התבטא בירידה ברווחים הבלתי מחולקים של הפירמות.

בחיסכון-השקעה בדיור נמשכה ב-1976, זו השנה הרביעית, הירידה ברכישת דירות חדשות מצד הציבור, עקב הקטנת העלייה והקטנת הביקוש הספקולטיבי, בשל השינויים במסוי על דירות. העלייה האיטית במחירי הדירות — 8 אחוזים (מאוקטובר 1975 עד אוקטובר

¹ בדיקה של ההכנסה הפנויה בניכוי פירעון חובות משקי הבית איננה מאשרת את ההשערה, כי ההכנסה בניכוי הפירעון, גדלה בקצב מהיר מההכנסה הפנויה (ללא ניכוי פירעון).

² הנתונים המובאים כאן הם לגבי אשראי אפותיקאי, שניתן דרך מערכת המוסדות הכספיים בלבד.

חשבון המקטור הפרטי, 1970 עד 1976

1976	1975	1974	1973	1972	1971	1970	
							החיסכון הגולמי (ממקורות פנים, בניכוי מילווות חובה)
18,151	18,607	13,598	10,184	7,038	4,556	3,293	
							החיסכון הנקי (ממקורות פנים, בניכוי מילווות חובה)
5,496	9,200	7,388	6,126	4,059	2,253	1,455	
							העלייה או הירידה (—) בחיסכון הנקי הריאלי
—54	—11	—13	26	56	38	—25	
							שיעור החיסכון מתוך ההכנסה הפנויה
							ממקורות פנים :
23	31	33	34	33	29	25	ללא ניכוי מילווות חובה
23	29	29	32	30	26	23	בניכוי מילווות חובה
							מכל המקורות :
28	35	37	40	41	37	32	ללא ניכוי מילווות חובה
28	34	34	38	38	34	30	בניכוי מילווות חובה
							אינדיקטורים לחשבון משקי הבית
							(מיליוני ל"י)
2,160	1,740	1,510	890				חיסכון נטו באמצעות קופות גמל
2,460	2,190	1,700	540				חיסכון נטו בתכניות חיסכון
620	450	320	180				ביטוח חיים
1,820	1,870	1,000	240				קרנות נאמנות
—780	—650	—590	+860				הפנית חיסכון למערכת מוסדות שוק ההון דרך ניירות ערך
							סך כל החיסכון נטו של משקי הבית בנכסים פיננסיים,
6,280	5,600	3,940	2,710				לטווח בינוני וארוך
1,460	1,150	740	600				פירעון הלוואות קודמות של משקי הבית
3,000	2,390	1,930	1,079				האשראי שניתן למשקי הבית מצד מערכת המוסדות הכספיים
(2,110)	(1,860)	(1,450)	(770)				מוזה : אשראי אפתיקאי
2,872	1,892	1,330	1,805				אמצעי תשלום *
503	—40	—224	—49				פיקדונות לזמן קצוב * (מטבע ישראלי)
5,008	1,876	3,574	1,164				פז"ק (פיצויים) ותמ"מ
(3,261)	(797)	(3,043)	(665)				מוזה : הפרשי שיערים ופיתות
46	52	68	75				מדד מכירת דירות בבניה פרטית (1971 = 100)

* בסעיפים אלו כלול רכיב חיסכון של פירמות, שגודלו אינו ידוע.

1976) תרמה גם היא להקטנת החיסכון בדירור. האשראי האפותיקאי לדירות עלה ב-1976 בקצב המתאים, פחות או יותר, לעליית המחירים — 13 אחוזים (אם כי הפירעונות של משקי הבית עלו בקצב מהיר יותר, 27 אחוזים).

חסכון משקי הבית בנכסים פיננסיים לטווח בינוני וארוך עלה ב-1976 גומילית ב-12 אחוזים, עלייה שפירושה ירידה ריאלית של 14 אחוזים. לעומת העלייה המהירה, שנרשמה בחיסכון באמצעות צעות ביטוח חיים (38 אחוזים) וקופות גמל (24 אחוזים), חלה האטה משמעותית בחיסכון באמצעות רכישת ניירות ערך, תכניות חיסכון וקרנות נאמנות, הנובעת מהרעת תנאי החיסכון באיגרות חוב שמנפיקה הממשלה, ומציפיות להרעות נוספות בתחום זה.

4. הרכב הצריכה הפרטית

הרכב הצריכה הפרטית ב-1976 השתנה אך במעט לעומת השנה הקודמת, שכן כמעט כל הסעיפים הראשיים בצריכה הפרטית גדלו השנה. במשקל סעיף מזון, משקאות וטבק בסך הצריכה, התחדשה מגמת הירידה השנה, לאחר שהופרעה ב-1975 עקב העלייה המהירה במחירים היחסיים. הירידה הריאלית ברכישת מוצרים בני קיימא התבטאה בירידה במשקלם בסך הצריכה.

לוח 4'

הרכב הצריכה הפרטית במחירים שוטפים, 1960 עד 1976
(אחוזים)

ממוצע 1960-1966	ממוצע 1966-1967	ממוצע 1968-1969	ממוצע 1970-1973	1974	1975	1976
32	30	29	27	25	27	26
9	7	11	10	12	10	9
16	17	16	15	16	16	17
13	15	14	16	19	19	19
9	10	9	10	10	9	9
20	22	21	21	18	18	19
סך כל צריכת						
100	100	100	100	100	100	100
סחורות ושירותים *						

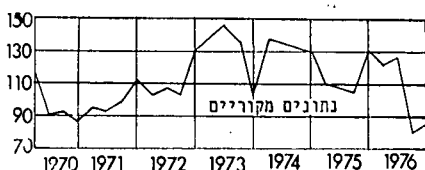
* ללא שינוי מלא, צריכת זרים נטו, ומזרח ירושלים.
ה מק ו ר : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

מבין הרכיבים הראשיים בצריכה הפרטית, ראויה לציון העלייה המהירה בצריכת הנעלה והלבשה (גדיל ריאלי של 12 ו-8 אחוזים לנפש, בהתאמה), והירידה של 6 אחוזים ברכישת מוצרים בני קיימא. הצריכה לנפש של שירותי המלכ"ר התייצבה.

השוואת הצריכה הפרטית בין 1973 (בהשמת רביע המלחמה) ל-1976 מורה על גידול מהיר בצריכה לנפש של הנעלה, הלבשה וחפצים אישיים (14 אחוזים) וצריכת דיור (20 אחוזים), ירידות משמעותיות ברכישות של מוצרים בני קיימא (25 אחוזים) ויציבות בשאר הסעיפים. עד 1973, עלו מחירי השירותים בקצב מהיר יותר מעליית המחירים של צריכת הסחורות. בין 1973 ל-1976 השתנתה המגמה, והמחירים של צריכת סחורות עלו בקצב מהיר יותר ממחירי צריכת השירותים. הדבר נובע מהתייקרות הדלק בחוץ לארץ, הפיתוחים והמסים, החלים בעיקר על סחורות; לעומת זאת, הביאה הקטנת הביקוש לדירות להאטה משמעותית בעליית מחיריהן.

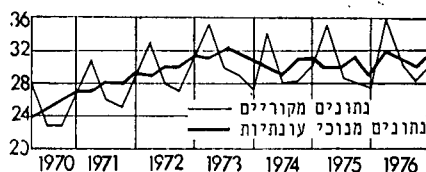
**רביעיה לנפש של מוצרים בני קיימא,
1970 עד 1976**

(ל"י, מחירי 1970)

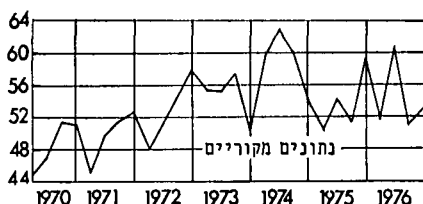
**הצריכה לנפש של מזון, משקאות וטבק
1970 עד 1976**

(ל"י, מחירי 1970)

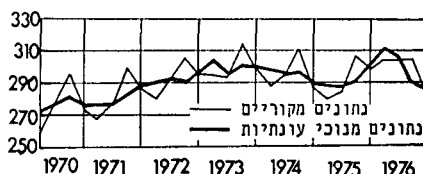
**הצריכה לנפש של מוצרים תעשייתיים
אחרים**

(ל"י, מחירי 1970)

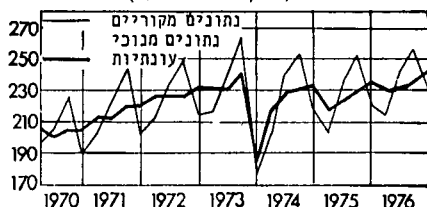
הצריכה לנפש של דלק וכאור, 1970 עד 1976

(ל"י, מחירי 1970)

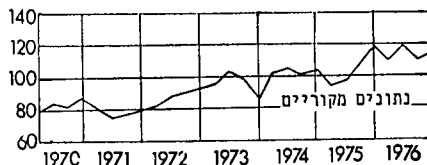
**הצריכה לנפש של שירותים אחרים,
1970 עד 1976**

(ל"י, מחירי 1970)

**הצריכה לנפש של הלבשה, הנעלה,
וחפצים אישיים, 1970 עד 1976**

(ל"י, מחירי 1970)

א. מזון

הצריכה הריאלית לנפש של מזון עלתה ב-1976 ב-2 אחוזים, תוך ירידה קטנה במחירים היחסיים. בהשוואה ל-1973, ירדה הצריכה הריאלית של מזון לנפש ב-1.5 אחוזים. ירידה זו נובעת מההאטה בהכנסות ומעלייה במחירים היחסיים: מחירי סך הצריכה עלו בין 1973 ל-1976 ב-155 אחוזים, בעוד שמחירי המזון עלו ב-175 אחוזים.

הירידה בצריכת מזון התרכזה במוצרים מבוקרים, שמחיריהם עלו בקצב הגבוה ביותר: צריכת מוצרי קמח ודגניים ירדה בין 1973 ל-1976 בכ-7.5 אחוזים לנפש (לאחר שמחיריהם עלו ב-225 אחוזים), צריכת סוכר ומוצרי לנפש ירדה ברבע (עליית מחירים של 265 אחוזים) ושמני מאכל — בכ-10 אחוזים לנפש (עליית מחירים של 285 אחוזים). חלב ומוצרי יוצאים דופן: צריכתם לנפש עלתה בכ-8 אחוזים בין 1973 ל-1976, למרות עלייה מהירה במחיריהם (220 אחוזים).

עליות מחירים מהירות, שמקורן בחוץ-לארץ, התרחשו בקפה ובתה; כתוצאה מכך, ירדה הצריכה לנפש של מוצרים אלו בין 1975 ל-1976 בכ-1.5 אחוזים, ובין 1973 ל-1976 — ב-13 אחוזים (אם כי בין 1973 ל-1976 ירדו מחיריהם היחסיים).

בשלושת הרבעים הראשונים של 1976 היתה צריכת המזון לנפש יציבה, וברביע האחרון ירדה, בחלקה בשל גורמים עונתיים.

הצריכה לנפש של משקאות קלים עלתה ב-1976 ב-7 אחוזים (ריאלי), ושל משקאות חריפים ירדה ב-2 אחוזים (למרות ירידה במחירים היחסי). בין 1968 ל-1976 לא השתנתה, למעשה, רמת הצריכה הריאלית של משקאות חריפים. צריכת טבק ומוצריו עלתה ב-1976 ב-4.5 אחוזים לנפש, למרות עלייה במחירים היחסיים. בין 1973 ל-1976 עלתה הצריכה לנפש של טבק ומוצריו ב-10 אחוזים, בתקופה שבין 1968 ל-1976 — בכ-70 אחוזים לנפש (סך הצריכה לנפש עלתה בתקופה זו ב-28 אחוזים).

לוח ז' 5

הצריכה הפרטית של פחורות ושירותים, לפי רכיבים ראשיים, 1973 עד 1976

העלייה או הירידה (—), 1976				מחירים שוטפים			המשקל ב־1976	
לעומת 1973 *		לעומת 1975		1976	1975	*1973		
מחיר	כמות	מחיר	כמות					
(אחוזים)				(מיליוני ל"י)			(אחוזים)	
סחורות								
176	7.5	27	4.5	16,548	12,506	5,585	26.4	מזון, משקאות וטבק
350	9	29	8	2,455	1,753	501	3.9	דלק ומאור
הנעלה, הלבשה								
135	23	37	11	5,330	3,521	1,840	8.5	וחפצים אישיים
163	—18	32	—4	5,829	4,591	2,709	9.3	מוצרים בני קיימא
162	5	29	3	2,848	2,152	1,040	4.6	מוצרים תעשייתיים אחרים
172	4	30	4	33,010	24,523	11,675	52.7	סך כל הסחורות
שירותים								
136	8	32	2	5,902	4,411	2,320	9.4	מלכ"ר
122	29	19	8.5	11,608	9,031	4,049	18.6	דיור
147	6	33.5	5.5	12,068	8,565	4,611	19.3	שירותים אחרים ושונות
136	14	27	6	29,578	22,007	10,980	47.3	סך כל השירותים
סך כל צריכת								
155	8.5	29	5	62,588	46,530	22,655	100.0	סחורות ושירותים **

* ממוצע שנתי, מבוסס על שלושת הרביעים הראשונים בלבד.

** ההבדל בין נתונים אלו לבין סך הצריכה הוא בכך, שהראשונים כוללים גם שינוי מלאי, צריכה גטו של זרים בארץ ומזרח ירושלים.

ה מקור : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

ג. דלק ומאור

ב-1976 הואט קצב עליית מחירי הדלק בעולם ובארץ בהשוואה לשנתיים הקודמות. ב-1976 לא עלו המחירים היחסיים של דלק ומאור, והצריכה לנפש עלתה ב-6 אחוזים. העלייה התרכזה בדלק לצורכי בית (עלייה ריאלית של 9 אחוזים לנפש), בעוד שבבנוי היתה יציבות בצריכה לנפש.

ד. הלבשה, הנעלה וחפצים אישיים

בתחילת 1975 נרשמה ירידה גדולה בצריכת הלבשה, הנעלה וחפצים אישיים, אך במחצית השנייה של 1975 התאוששה צריכה זו, וכך מסתבר שבממוצע שנתי היתה ב-1976 הצריכה הריאלית לנפש של הנעלה, הלבשה וחפצים אישיים גבוהה ב-8.5 אחוזים מב-1975. העלייה היתה מהירה יותר בהנעלה (12 אחוזים לנפש) מאשר בהלבשה (8 אחוזים). במהלך 1976 היתה הצריכה של סעיף זה יציבה.

ה. מוצרים בני קיימא

רכישת מוצרים בני קיימא ירדה ב-1976 ב-6 אחוזים לנפש לעומת 1975. במהלך 1976 הסתמנה ירידה ברכישות מוצרים בני קיימא, הנובעת בחלקה מהקדמת רכישות במחצית הראשונה של 1976 (לפני הטלת מס ערך מוסף).

בהתעלם מתנודות קצרות מועד, מתברר כי רכישת מוצרים בני קיימא ירדה ב-1976 ב-25 אחוזים לנפש לעומת שלושת הרבעים הראשונים של 1973. הירידה היתה חריפה יותר בכלי רכב (ירידה של 52.5 אחוזים לנפש) ומתונה יותר בציוד למשק הבית (ירידה של 21 אחוזים) ובריהוט (9 אחוזים).

הירידה החריפה ברכישת מוצרים בני קיימא נובעת מאופיים המיוחד של מוצרים אלה בכלל הצריכה הפרטית. למעשה מהוות רכישות מוצרים בני קיימא מעין רכישות מלאי שירותי צריכה, הנצרכים במשך תקופה ארוכה, יחסית, לאחר רכישתם. לפיכך, בתקופה שבה מצטמצמת ההכנסה, סביר כי תקטן רכישת מוצרים בני קיימא, שהיא, כאמור, הקדמת רכישות של שירותי צריכה, ומצד שני יימנע צמצום צריכת מיידית של רכיבים אחרים. בין 1973 ל-1976 קטנה ההכנסה הריאלית לנפש ב-8 אחוזים, רכישות מוצרים בני קיימא קטנו, כאמור, בכרבע, אולם צריכת השירותים (התחשיבית) של מוצרים בני קיימא מתוך מלאי מוצרים אלו הוסיפה לגדול (אם כי ב-1975 ו-1976 חלה בה האטה).

גורמים נוספים, שפעלו לירידה ברכישת מוצרים בני קיימא, הם הצמצום בעלייה ארצה והירידה ברכישות דירות.

ו. מוצרים תעשייתיים אחרים

הצריכה לנפש של מוצרים תעשייתיים אחרים היתה ב-1976 ברמה שווה לזו ששררה ב-1975. ברבע השני אמנם חלה עלייה, בשל הקדמת קניות שנבעה מציפיות להטלת מס ערך מוסף, אולם במחצית השנייה של השנה ירדה צריכת מוצרים אלה, ירידה, שרק בחלקה מוסברת בהקדמת הקניות.

בהשוואה ל-1973(9) התרחשה ירידה ריאלית של 3 אחוזים לנפש בצריכת מוצרים תעשייתיים אחרים; הירידה התרכזה במוצרים שאינם כה חיוניים, כגון מוצרי בידור ותחביבים (24 אחוזים לנפש), ספרים ותמרוקים (3.5 אחוזים לנפש). צריכת התרופות עלתה בכ-18 אחוזים לנפש בין 1973(9) ל-1976.

ז. דיור

צריכת שירותי דיור גדלה ב-1976 ב-6 אחוזים לנפש. אומדן צריכת הדיור הוא תחשיב, ומבוסס על השינוי במלאי הדירות. כיוון שחלק מהדירות החדשות ב-1976 נשאר בידי הקבלנים, מוטה אומדן צריכת הדיור כלפי מעלה.

לוח ז' 6

השינויים בצריכה הריאלית של מוצרים בנ"קייבא, 1963 עד 1976
(אחוזים)

1976	1975	1974	1973	1972	1971	1970	ממוצע 1968- 1969	ממוצע 1966- 1967	ממוצע 1963- 1965	המשקל ב-1976 (מחירים קבועים)
רכישות										
-3	-2	13	15	17	0	7	29	-14	16	39
-9	-13	13	22	5	3	-22	76	-11	14	46
11	-49	4	29	41	35	-32	61	-16	25	16
-4	-18	11	22	15	6	-16	56	-13	16	100
שירותי מלאי										
7	9	10	10	10	10	12	11	12	14	35
7	10	12	12	11	13	18	16	11	15	47
3	9	17	18	16	13	16	17	15	32	18
7	10	13	12	12	12	15	14	12	16	100

הערות: הרכישות חושבו במחירי 1970, ושירותי המלאי במחירי 1964.
הסקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ובנק ישראל.

הצריכה הריאלית לנפש של "שירותים אחרים" גדלה ב־1976 ב־3 אחוזים. במהלך 1976 היתה יציבות בצריכתם, עם נטייה קלה לעלייה במחצית השנייה (נתונים מנוכי עונתיות). בהשוואה ל־1973(9), חלה ירידה של כ־2 אחוזים בצריכה הריאלית לנפש. הירידה מתרכזת בסעיפים שבהם נמדדו ישירות הוצאות הצרכנים, בעוד שבסעיפים אחרים, שמדידתם נעשית על סמך אינדיקטורים חלקיים או זקיפות, לא ירדה הצריכה לנפש בין 1973(9) ל־1976. מבין הסעיפים המרכיבים את השירותים האחרים, ראויה לציון העלייה בצריכת שירותי דואר (11 אחוזים לנפש בין 1975 ל־1976), גידול מהיר בצריכת שירותי בידור (למעט קולנוע) ובצריכת בתי מלון (סעיף זה מבטא גם את הגידול בתיירות).